

Tartalom

Figyelő

- **Glatz Ferenc:** Gyalázások... 2, 27

Rendszerváltás

- **Török Ádám:** Gazdaság Kelet-Közép-Európában, 1990–2006 3

Disputa

- **Veres Péter:** A magyar nép etnogenezise 10

Életképek, hétköznapok

- **Skorka Renáta:** Iparosok a középkori Magyarországon 14

Műhely

- **Hegy Klára:** A török várrendszer kiépítése Magyarországon 17

Ember és technika

- **Alice Reininger:** A szolnoki sófelvonó 19

Balkán-történet

- **Juhász József:** A jugoszláv munkás-tanácsok 22

Figyelő

- **Pásztor Emil:** Rejtőzködő koponyák nyomában 25

- **Póto János:** A Tisza-szobor építése, lerombolása 28

- **Az inkák birodalma (Farkas Ildikó)** 30

- **Zsoldos Attila:** A tatárjárás és Magyarország 31

- **A tatárjárás (Zs. A.)** 32

- **A Mongol Birodalom – évszámokban (O. E.)** 34

Posztermelléklet

- **Papp-Váry Árpád:** Török seregek magyarországi felvonulása

História

Szerkesztő: Glatz Ferenc

A szerkesztőség tagjai: Demeter Zsuzsanna, Fodor Pál, Kertész István, Sipos Péter, Szász Zoltán, Zsoldos Attila

Olvasószerkesztő: Burucs Kornélia

Munkatársak: Farkas Ildikó, Kocsis Gabriella,

Bognár Katalin, Horváth Imre (számítógépes

tördelés), Nagy Béla (térkép)

Szerkesztőségi titkár: Oprán Emese

Megjelenik évente tízszer.
Előfizetési díj 2007-re: 2900 Ft.

Felelős kiadó: História Alapítvány.
Szerkesztőség: 1014 Bp., Uri u. 53.
Tel.: 224-6700/615, 623, 625; tel./fax: 356-0457.
Levélcím: Pf. 9. Bp., 1250. www.historia.hu
Bankszámlaszáma 11701004-20125394 OTP

Devizaszámlaszámok: Budapest Bank Rt.
1051 Bp., Hercegprímás u. 5.
USD HU47-10103104-82876600-00000997;
Euró HU46-10103104-82876600-01000309
Adószám: 19654243-2-41

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoport.
Nyomdagrafikai előkészítés: Krónikás Bt., Biatorbágy
Nyomás: MESTERPRINT Kft.,
Budapest, Vak Bottyán u. 30–32/B
Terjeszti: LAPKER Rt. és alternatív terjesztők.
Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a
Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér
1. Tel.: 06-1-477-6388; postacím: Bp., 1900).
hirlapelofizetes@posta.hu

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!
HU ISSN 01392409. Index: 25384

FIGYELŐ

Gyalázások...

Május 2-ára virradó éjszakán ismeretlen tettesek feltörik Kádár János (1912–89, harminc évig az első számú politikai vezető) sírját. Légmentesen lezárt fémkoporsóján 30 X 30 centiméteres rést vágnak, és ezen benyúlva szétszakítják a tetemet, a fejet és a test felső részét elviszik. A hírügynökségi közlemény szerint a temető munkásmozgalmi panteonjának falára az egyik „nemzeti rock” zenekar nótájának sorát írják: „Gyilkos és áruló szent földben nem nyugodhat!”

Eseménytény – naphoz, órához köthető tény – a készülő magyar történelmi kronológiában. A tömegmédia hírt ad, azután hamar elhallgat. Nem beszél róla; inkább „saftosnak” számító nemi erőszakról, hiszterizáló politikai nyilatkozatokról. Tudatvilágunk szőnyege alá söpörjük a tény: a volt első számú politikuson esett halottgyalázást. – A pártok, politikusok nyilatkoznak, okosan elítélik a tettet, és mondják: az esetnek semmi köze „politikához vagy a történelemhez”.

Valóban nincs? – kérdezik a történelem szakos hallgatók a tanév utolsó szemináriumi foglalkozását követően. Nem válaszolunk. Pedig ez nem szokásunk. De... Nem akarunk „politizálni”. Pedig tudjuk – amiről a közlemények kevesebbet beszélnek –, hogy a Kádár-sír vörös gránit fedlapjára a tettesek feliratot fújtak: „gyilkosok '56”. Mégiscsak történelemről, mégiscsak politikáról van szó!...

De hát hol van a történettudomány és a politika határa? És ki mossa azt az utóbbi időben nap mint nap össze? Vajon nem a politikusok? Morgunk szomorúan...

Emlékezünk, jól emlékeztetbe vés-tük: az elmúlt hónapokban mi, történe-szerek megkaptuk – negyedszázad után ismét – az „irányelveket” a törté-nelemkutatásról. Mit helyes gondolni '56 és szereplőinek történelméről. Vezető politikus, magas közjogi méltó-ság „mutatott utat”: végre mondjuk el '56 igazi történetét, s hogy ki '56 vállal-ható pozitív, ki negatív hőse. Ki kivel nem sorolható egy táborba. (Éppen Kádárról szólva.)

Akkor is csak morogtunk, vagy hall-gattunk. Szomorúan. Mert ha a törté-neész mondja ki az állami és politikai vezetők állásfoglalásától esetleg eltérő következtetését – netán Kádárról, Nagy Imréről, felkelőkről –, azonnal hozzásorolják a politikai pártok értel-miségi szekértolónak valamelyik csa-patához... Aztán már arról is – mint 3-4 évtizeddel ezelőtt – csak morog-tunk: épp a kutatói elme függetlenségé-nek, tárgyyszerűségének hasznát vesz-ti el a társadalom, ha előre „elvárnak” tőle következtetéseket.

A sírfosztogatók felirata – ahogy né-hány hónappal azelőtt a politikusok beszédei is – történelmi értékelést tar-talmaznak, *a történelemmel politizál-nak*. Ez tény. A kérdés – így a hallga-tók és tanáruk – az *értelmezés*.

Mi is történt?

Egyszerű *sírrablás*? Koponyagyű-j-tők vitték el talán a tetem egy-részét, a másfélszáz évvel ez-előtt megindult frenológia késői hívei, akik a koponya alakjából, fizikai fel-építéséből próbáltak következtetni a

folytatás a 27. oldalon ⇨

Gyalázások...

⇒ folytatás a 2. oldalról

szellemi képességekre – így a döntéshozás indítékaira?

Egyszerű kegyeletsértés, ami történt? Kétségtelen, hogy az is – mondjuk szomorúan. És jellemzi a kort, a közállapotokat. Ahogy a vidéki várkertben a történelminek hirdetett rózsakertet felveri a gaz, a világhírű festő munkáját bemutató kiállítóterem sarkában szemét, pókháló – miközben a múzeumi alkalmazottak a folyosón ráérősen tereferálnak –, vagy ahogy az utóbbi évtizedben a fővárosi forgalmi lámpáknál megélhetés-koldusok zaklatják az embert, vagy hogy... Mind-mind helyhez, időhöz kötött adatok a készülő történelmi kronológiában... Széteső, a régi intézményes abroncsokat, „használatlan” eszméket vesztett társadalom? Amelyből a megújulás tör majd elő? Vagy csak egyszerűen a „bunkósodás”? Az elmúlt másfél évtized hétköznapi történelmének jelenségei...

Történelmi számonkérés esetét lassuk a sírablásban? Hozzá kell szokniuk a politikusoknak, közfunkciót viselőknak, hogy egyszer – ha máskor nem, hát a halál után – mindnyájunkat felelősségre vonhatnak. (Merthogy közfunkciót betölteni nemcsak közszereplés, hanem felelős cselekvés is. Amiért a szereplő ismétlődően is felelőssé tehető.) Hozzá kell szokniuk az utódoknak, hogy apáikat – az elhalt politikus tetemét – kirángatják a koporsóból? Ma azért, mert úgy vélik, alaptalanul üldözte halálba politikai ellenfeleit fél századdal ezelőtt? Azután holnap következik a másik? Megkeresve mindehhez az indokot, mondván: neki – rossz döntéseinek – tudható be az általános gazdaságitársadalmi hanyatlás felgyorsulása, akár az életképtelen tulajdonviszonyok visszahozása?

Hasonló, utólagos számonkéréseket persze találunk a történelemben. A konstanzi zsinat utólag (1415) eretneknek nyilvánította a reformáció angol előhírnökét, J. Wiclifet, kiásták és

máglyán elégették 30 évvel korábban eltemetett testének maradványait. Azután a francia forradalom „történelem-felforgatása”: kivégezték a másfélszáz évvel azelőtt elhunyt, „reakciónak” minősített, nagy formátumú politikusfőpap, Richelieu sírjából kiástott csontjait. Ide jutunk ismét, a 21. században? Miért?

És folytatják majd a történelmi számonkérést a még élőkön? Netán leütik az utcán a volt minisztert, mert úgy gondolják, hogy tévedései okozták a nemzetgazdaság eladósodását; vagy a nemzeti közintézmény vezetőjét, mert hogy elbokázta intézményét? Más esetben hozzá nem értése az élelemtermelés és sok százezer ember tönkremeneteléhez is vezetett! Netán neki tulajdonítják, hogy leromlott az újabb gyermekkorosztályok olvasás- és íráskészsége, ellehetetlenülnek tanszékeink, intézeteink? Mondván: a népítélet nem csak a másik tulajdonának el-emeléséért vagy visszaélésért von felelősségre... Aztán idézik majd a történelmi példákat arról, hogyan nyilvánult meg a népakarat az ókori (közvetlen) demokráciában: a közügyek rossznak bélyegzett szereplőit méregivásra, száműzésre ítélték? Egy újfajta, akár anarchiába torkolló népítélet megjelenésének jele a sírablás?

Elősegít ilyen eseteket a politika is? Talán a politika túlzott múltba nyúlásának egyik következményéről is szó van? Amikor a tüzes beszédekben felhevített „követők” egy csoportja el is hiszi, hogy a mai nehézségek oka elsődlegesen nem a jelen vezetők ügyefogyottságában, netán az ország kilátástalan világgazdasági helyzetében, a társadalom alacsony szintű teljesítőképességében keresendő, hanem a tegnapi vagy tegnapelőtti közfunkcionáriusok hibáiban.

„Magyar hagyomány” ez is. Így tetek az 1918–20. évi rendszerváltásoknál a maguk tehetetlenségének védelmében az akkoriak, akik az 1914 előtti liberalizmusra mutogattak vissza, mint nemzeti-gazdasági bajaink okára. Így

tettek az 1945 utáni rendszerváltók, szidalmazva az 1945 előtti „nagybirto-kos-tőkés” rendet. Kiiktatva a vezetőket, Horthyt, sőt Tiszát is a nemzet szellemi panteonjából. Majd mutogattak visszafelé oly sokan tehetetlenségükben 1990 után, áthárítva minden felelősséget az 1990 előtti Kádár-rendszerre, kiiktatva magát Kádárt is – éppen az elmúlt hónapokban – a „válalható” nemzeti múltból.

Vagy a politika és a politikusok „leértékelődése” is részes a minapi esetben? (Ami természetesen nem csak magyar jelenség.) Ami baj – idézik a diákok tanárukat –, hiszen a politika-csinálás az egyik legfontosabb közösségi aktivitás. A közösség teremtette javakból gazdálkodik a közösség javáért. A legtöbb pénz (adó), a leghatékonyabb eszköz (adminisztráció, erőszak-szervezet, költségvetés, sőt média) van a politikus kezében. És idézik a publicista (MG) néhány évvel ezelőtti szellemes cikkét arról: hogyan gyalázták meg, többször is, a legkülönbözőbb irányzathoz tartozó politikusok (Károlyi Mihály, Antall József, sőt Winston Churchill) szobraikat. Talán a jelen politikájáról szerzett tapasztalatok rontják le a múlt politikusainak becsülését? A maiakról folyó beszélgetést kísérő mindennapi általános „legyintés”? Mert hogy kronológiai tény az is: felmérések szólnak arról, hogy – párhovatarozástól függetlenül – a megkérdezettek több mint kétharmada alkalmatlannak tartja vezetőit arra, hogy adófizetői forintjairól döntsön, a közügyeket vigye.

Vagy – sírgyalázásra, szellemi és fizikai kegyeletrombolásokra gondolva – a történész magát tarthatja a leginkább felelősségre vonhatónak? Azért is, mert a legközvetlenebb múltat átengedi politikusi beszédeknek, fürge tollú újságíróknak. Azért is, mert meg is retten, fél, hogy visszajönnek a korábbi évtizedek, amikor minden kijelentés a történelemről aktuálpolitikai értelmezést kapott, merthogy a politikusok akarták megmondani, ki milyen szerepet játszott a történelemben.

Gyávaság? Figyelmetlenség a részünkről? Vagy mindkettő...

GLATZ FERENC